

การศึกษาการแพร่กระจายทางพื้นที่และรูปแบบการผลิตของเกษตรกรแบบพันธะสัญญา ในตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) ศึกษาการแพร่กระจายเกษตรกรแบบพันธะสัญญาในพื้นที่ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ 2) ศึกษารูปแบบและระบบการผลิตภายใต้ระบบเกษตรกรแบบพันธะสัญญาในพื้นที่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) ศึกษาการยอมรับและไม่ยอมรับนวัตกรรมเกษตรกรแบบพันธะสัญญาของเกษตรกรในพื้นที่บ้านม่วงคำและบ้านปงไคร้ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยเลือกศึกษาพืชสองชนิด ได้แก่ ดอกเบญจมาศและพริกหวาน การศึกษานี้ได้ใช้วิธีการศึกษาเชิงประวัติน การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ การสำรวจภาคสนาม และการเก็บแบบสอบถามจากพ่อเลี้ยง และเกษตรกรที่ปลูกและไม่ปลูกพืชทั้งสองชนิด

ผลการศึกษาพบว่ารูปแบบการแพร่กระจายของพื้นที่ปลูกดอกเบญจมาศในตำบลโป่งแยงเป็นแบบกลุ่ม และแพร่กระจายแบบเพื่อนบ้านใกล้เคียงในเวลาต่อมา มีลักษณะการกระจายตัวในระดับหมู่บ้านแบบเกาะกลุ่มตามพื้นที่ชุมชนและเส้นทางคมนาคม โดยมีปัจจัยสนับสนุนการแพร่กระจายคือ นโยบายสนับสนุนการปลูกไม้ดอกเมืองหนาว ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงและลักษณะทางกายภาพเหมาะสมต่อการปลูก ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการแพร่กระจายคือ การไม่สามารถขยายพื้นที่เพาะปลูกเนื่องจากอยู่ในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย และดินเสื่อมจากการปลูกซ้ำเป็นเวลานาน ส่วนรูปแบบการแพร่กระจายของพื้นที่ปลูกพริกหวานในตำบลโป่งแยงเป็นแบบแบบเพื่อนบ้านใกล้เคียง ลักษณะการกระจายตัวในระดับหมู่บ้าน เป็นแบบเกาะกลุ่มตามพื้นที่ชุมชน แหล่งรับซื้อและเส้นทางคมนาคม โดยมีปัจจัยสนับสนุนคือ นโยบายลดการขยายพื้นที่เพาะปลูก ความใกล้เคียงกับแหล่งรับซื้อและการขนส่งผลผลิตที่สะดวก ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการแพร่กระจายคือ ต้นทุนการผลิตสูง และปัญหาโรคแมลงศัตรูพืชระบาด

ด้านระบบการผลิตของการปลูกดอกเบญจมาศ พบเงื่อนไขของพันธะสัญญา 3 รูปแบบคือ 1) การประกันราคา 2) การจ้างทำการผลิต และ 3) การให้สินเชื่อและแบ่งครึ่งกำไร ซึ่งมีรูปแบบพันธะสัญญาแบบไม่เป็นทางการในระบบพ่อเลี้ยง ด้านระบบการผลิตของการปลูกพริกหวาน ในระยะแรกมีเงื่อนไขสัญญาแบบประกันราคาและผูกขาดผลผลิต ซึ่งเป็นรูปแบบพันธะสัญญาแบบเป็นทางการในการดำเนินงานแบบบริษัท และในระยะต่อมามีเงื่อนไขสัญญาแบบให้สินเชื่อปัจจัยการผลิต ซึ่งเป็นรูปแบบพันธะสัญญาแบบไม่เป็นทางการในระบบพ่อเลี้ยง

ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับนวัตกรรมแบบพันธะสัญญาของการปลูกดอกเบญจมาศ คือปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การกู้เงินจากธ.ก.ส.และมีแหล่งเงินทุนจากพ่อเลี้ยง เป็นปัจจัยหลัก ความเชื่อศรัทธาคุณธรรมของพ่อเลี้ยง และระบบสาธารณสุขปศุสัตว์ทั่วถึง เป็นปัจจัยรองลงมา ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการไม่ยอมรับการปลูกดอกเบญจมาศแบบพันธะสัญญา ได้แก่ การขาดแหล่งกู้ยืมเงิน การขาดแคลนแรงงาน และการเกิดหนี้สิน เป็นปัจจัยรองลงมา ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับนวัตกรรมแบบพันธะสัญญาของการปลูกพริกหวานคือการปลูกตามเกษตรกรผู้ประสบผลสำเร็จ เป็นปัจจัยหลัก การกู้เงินจากธ.ก.ส. และผลตอบแทนที่คุ้มค่า เป็นปัจจัยรองลงมา ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการไม่ยอมรับการปลูกพริกหวานแบบพันธะสัญญาคือ การเกิดหนี้สินจากการปลูกพริกหวาน เป็นปัจจัยหลัก การขาดแหล่งกู้ยืมเงิน ต้นทุนการผลิตสูง และไม่มีพ่อเลี้ยงสนับสนุนเป็นปัจจัยรองลงมา

ในอนาคตคาดว่าเกษตรกรแบบพันธะสัญญาในพื้นที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามกระแสโลกาภิวัตน์ ดังนั้นรัฐควรเข้าไปข้องเกี่ยวมากขึ้นในด้านรูปแบบพันธะสัญญาและด้านแหล่งเงินกู้

This study, the 'Spatial Diffusion and Production Patterns of Contract Farming in Pong Yaeng Sub-district, Mae Rim District, Chiang Mai Province' has three main objectives: 1) to study the diffusion of contract farming in Pong Yaeng Sub-district, Mae Rim District, Chiang Mai Province, 2) to study the patterns and production systems for chrysanthemum and bell pepper cultivation under contract farming in Pong Yaeng Sub-district, and 3) to study the adoption and non-adoption of contract farming in Ban Muang Kham and Ban Pong Khai, in Pong Yaeng Sub-district, Mae Rim District, Chiang Mai Province.

This study compares chrysanthemum and bell pepper cultivation. The data were collected from interviews with farmers in the study area, and from using historical and spatial approaches. Field surveys and an analysis of the transcripts resulting from interviews with *pho liang* (merchants) and farmers under contract farming and non-contract farming methods, were included.

The results show that the pattern of chrysanthemum diffusion in Pong Yaeng Sub-district was random at the beginning and changed to become neighborhood based later; where distribution was based on a cluster around a group of villages and along transportation routes. Those factors affecting the diffusion in a positive way were highland horticulture policies, the existence of a high economic return and suitability of physical aspects. Those factors that impeded diffusion were an inability to expand plantations into the area within Doi Suthep – Pui National Park, and a deterioration in soil quality after long periods of re-cultivation. The pattern of diffusion among bell pepper cultivation in Pong Yaeng Sub-district was on a neighborhood basis, with distribution clustered around a group of villages, markets and transportation routes.

Those factors that had a positive impact on diffusion were policies to expand the cultivated areas, proximity to markets and ease of transportation. Factors that impeded the spread of bell pepper were high production costs and the presence of diseases.

The contract farming patterns for chrysanthemum and bell pepper can be categorized into three and two types, respectively. For chrysanthemum, the three patterns were the presence of: 1) an insurance contract price commitment, 2) employment, and 3) loans and shared profits. All of these can be characterized as informal contract farming patterns. For bell pepper, in the first phase there was to insurance contract terms and a monopoly product before officially committing to formal contract farming, and in the second phase a verbal contract between the farmer and the merchant was a condition for obtaining credit and for informal contract farming to take place.

The primary factors that influenced the adoption of contract farming among chrysanthemum farmers were: the availability of credit from the Bank for Agriculture and Agricultural Co-operatives, the presence of *pho liang* and the honesty of the *pho liang*. The secondary factor was the level of infrastructure development. Those factors that influenced the non-adoption of contract farming for chrysanthemum cultivation were a lack of credit and a lack of suitable labor. The secondary factor was the presence of debt. The most important positive factor influencing the adoption of bell pepper contract farming was the presence of other farmers who had grown the crop successfully. The secondary factors were the availability of credit from the Bank for Agriculture and Agricultural Co-operatives, and a high profitability level. The factor that most influenced the non-adoption of contract farming for bell pepper was the presence of debt, whilst the secondary factors were high production costs, loans not being available and a lack of support from the *pho liang*.

In the future, expect that contract farming agriculture will increase production areas by globalization. Therefore, government should concern in terms of contract commitment and support agriculturists by giving credit to them.